

ΚΕΡΚΥΡΑ 2007

Όταν
την βλέπεις
από ψηλά...

Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της

Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Unesco στην 31η σύνοδό της στην πόλη Christchurch της Νέας Ζηλανδίας τον Ιούνιο του 2007, αποφάσισε ομόφωνα την ένταξη της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Πρόκειται ουσιαστικά για τον πυρήνα, το «ιστορικό κέντρο» (επιφάνειας 700 στρεμμάτων και πληθυσμού 7.000 κατοίκων) της σύγχρονης πόλης της Κέρκυρας (επιφάνειας 1.620 στρεμμάτων και πληθυσμού 30.000 κατοίκων), που απλώνεται νότια και δυτικά του.

Η απόφαση ένταξης αποδίδει το χαρακτήρα του Μνημείου στο «ι-

στορικό κέντρο», αναγνωρίζει ως «ζώνη προστασίας» του την περιβάλλουσα σύγχρονη πόλη, καταγράφει την παγκόσμια σημασία των πολιτιστικών αξιών της Παλιάς Πόλης, βάσει του κριτηρίου (iv) και επιβεβαιώνει την αυθεντικότητα και ακεραιότητα του ιστορικού χώρου. Η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας κατατάσσεται πλέον στη θέση που της αρμόζει ανάμεσα στις σημαντικές ιστορικές πόλεις - λιμάνια της Μεσογείου, που έχει διαδραματίσει έναν ιδιαίτερο ρόλο στην ιστορία της περιοχής και έχει αναγνωρίσιμα αποτυπώματα από όλους τους πολιτισμούς που καθόρισαν την ανάπτυξη της από τον 8ο π.Χ. αι. έως σήμερα.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ -
ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ:
ΤΕΕ - ΤΜΗΜΑ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς

Απόφαση: 31 Com 8B.40

UNESCO

Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς,
1. Μετά από εξέταση των εγγράφων WHC-07/31.COM/8B και WHC-07/31.COM/INF.8B.1,

2. Εγγράφει την Παλιά Πόλη της Κέρκυρας, Ελλάδα, στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς βάσει του **κριτηρίου (iv)**

3. Υιοθετεί την ακόλουθη δήλωση εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας:

Το σύνολο που απαρτίζουν οι οχυρώσεις και η Παλιά Πόλη της Κέρκυρας χωροθετούνται σε μία στρατηγική θέση, στην είσοδο της Αδριατικής Θάλασσας. Ιστορικά, οι ρίζες του ξεκινούν από τον 8ο αιώνα π.Χ. και τη βυζαντινή περίοδο. Λόγω της ιστορικής διαδρομής έχει δεχτεί πλήθος επιρροών και αποτελεί τη μείξη διαφορετικών ανθρώπινων εγκαταστάσεων. Από τον 15ο αιώνα, η Κέρκυρα υπήρξε κάτω από ενετική κυριαρχία για τέσσερις αιώνες περίπου, περνώντας στη συνέχεια στους Γάλλους, τους Βρετανούς και τους Έλληνες. Σε πολλές περιπτώσεις, της αποδόθηκε ο ρόλος να υπερασπίσει την Ενετική θάλασσα Αυτοκρατορία απέναντι στις στρατιές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Κέρκυρα αποτελεί ένα άριστο παράδειγμα οχυρωματικής αρχιτεκτονικής, σχεδιασμένο από τον αρχιτέκτονα Sanmichelli, η αξία του οποίου αποδείχθηκε εμπράκτως μέσα από τη θετική έκβαση των εκάστοτε εκθροπραξιών. Η Κέρκυρα έχει μια ιδιαίτερη ταυτότητα που αντανακλάει στο σχεδιασμό του συστήματος των οχυρώσεών της και στο νεοκλασικού χαρακτήρα κτιριακό δυναμικό της. Για όλους αυτούς τους λόγους συγκαταλέγεται στις σημαντικές μεσογειακές οχυρωμένες πόλεις - λιμάνια.

Κριτήριο (iv): Το σύνολο του αστικού και λιμενικού συγκροτήματος της Κέρκυρας, με κυρίαρχες τις ενετικές προέλευσης οχυρώσεις του, αποτελεί ένα αρχιτεκτονικό δείγμα εξαιρετικής παγκόσμιας αξίας

που διατηρεί τόσο την αυθεντικότητα, όσο και την ακεραιότητά του.

Η συνολική μορφή των οχυρώσεων έχει διατηρηθεί στο χρόνο και προβάλλει τα τεκμήρια τόσο της περιόδου της Ενετικής Προστασίας, συμπεριλαμβάνοντας το Παλιό και το Νέο Φρούριο, όσο και σημαντικών παρεμβάσεων από τη βρετανική περίοδο. Η σημερινή εικόνα του οικιστικού συνόλου είναι αποτέλεσμα της οικοδομικής δραστηριότητας του 19ου και του 20ού αιώνα. Η αυθεντικότητα και η ακεραιότητα των αστικών δομικών στοιχείων παραπέμπει σε χαρακτηριστικά μιας νεο-κλασικής πόλης.

Η ευθύνη για την προστασία του μνημείου επιμερίζεται σε διάφορους φορείς και προκύπτει από διάφορα σχετικά διατάγματα. Στους φορείς περιλαμβάνονται το Ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού (υπουργική απόφαση του 1980), το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (προεδρικό διάταγμα του 1980) και ο Δήμος Κερκυραίων (προεδρικό διάταγμα του 1981).

Σχετικά με το θέμα είναι επίσης ο ελληνικός νόμος για την ακτογραμμή των πόλεων και των νησιών εν γένει, ο νόμος περί προστασίας αρχαιοτήτων και πολιτιστικής κληρονομιάς (ν. 3028/2002), καθώς και η ίδρυση στην Κέρκυρα μιας νέας ανεξάρτητης Εφορείας Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων το 2006.

Η ζώνη προστασίας έχει ήδη καθοριστεί. Η πολιτική προληπτικών παρεμβάσεων αποκατάστασης και ενίσχυσης των οχυρώσεων και της πόλης έχουν ως αποτέλεσμα μια γενικών αποδεκτή κατάσταση διατήρησης. Ωστόσο, αρκετά έργα δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί, ενώ κάποια άλλα δεν έχουν ακόμα ξεκινήσει. Υπάρχει ήδη ένα Σχέδιο Διαχείρισης, Ένα αστικό σχέδιο δράσης, που συνοδεύει το Σχέδιο Διαχείρισης του μνημείου, έχει εγκριθεί (2005) για την περίοδο 2006-2012.

*Την ώρα που ετοιμαζόταν αυτή η δημοσίευση πληροφορηθήκαμε την απώλεια της **Νίκης Τσελέντη-Παπαδοπούλου**, αρχαιολόγου, στελέχους του ΥΠΠΟ, η οποία συνέβαλε τα μέγιστα στην ένταξη της Κέρκυρας στα μνημεία της Unesco. Ο πρόεδρος και η Δ.Ε. του Περιφερειακού Τμήματος ΤΕΕ Κέρκυρας, εξέφρασαν αμέσως στους οικείους της τη βαθιά τους λύπη για τον αδόκητο θάνατο και αποφάσισαν να αφιερώσουν το δημοσίευμα στη μνήμη της εκλιπούσας.*

*Στη φωτό και από αριστερά: **Ι. Τρεπεκλής**, π. Δήμαρχος Κερκυραίων, **Ε. Δαμιανάκης**, πρέσβης της Ελλάδας στη Νέα Ζηλανδία, **Σ. Μικάλεφ**, Δήμαρχος Κερκυραίων, **Γ. Αναστασόπουλος**, Μόνιμος Αντιπρόσωπος και Πρέσβης της Ελλάδας στην Unesco, **Ν. Σπίγγος**, Πρόεδρος Δ.Ε. ΤΕΕ – Τμήματος Κέρκυρας, **Ν. Τσελέντη**, Σύμβουλος ΥΠΠΟ στη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στην Unesco.*

ΚΕΡΚΥΡΑ 2007

Η πρωτοβουλία για την ένταξη της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας στον κατάλογο των μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Unesco ξεκίνησε από το ΤΕΕ - Τμήμα Κέρκυρας και τον Πρόεδρό του **Κώστα Βλάσση** το 1998. Συγκροτήθηκε ομάδα εργασίας από δύο αρχιτέκτονες (**Μαίρη Μητροπία και Βάντα Αλεκτορίδου**) και τον Ιούνιο του 1999 υποβλήθηκε η πρόταση προς το Δήμο Κερκυραίων και αυτός με τη σειρά του προς το υπουργείο Πολιτισμού, το οποίο λόγω αρμοδιότητας υπέβαλε την πρόταση στην Unesco. Ουσιαστικά τότε, με την ένταξη της Παλιάς Πόλης της Κέρκυρας στην προσωρινή λίστα της Unesco, το 1999, ξεκίνησε μια προσπάθεια, που κράτησε σταθερά εννέα χρόνια και συγκέντρωνε πάντα, με διάφορες βέβαια διακυμάνσεις, όλο το τοπικό ενδιαφέρον, αφού βρισκόταν πάντα στο επίκεντρο πολιτικών εξαγγελιών και αυτοδιοικητικών προγραμμάτων.

Η πορεία της υποψηφιότητας της Κέρκυρας δεν ήταν μία εύκολη υπόθεση και σε αρκετές δύσκολες καμπές της πρυτάνευε συχνά η ιδέα της εγκατάλειψής της. Ως τέτοιες οφείλουμε να καταγράψουμε την αρνητική εισήγηση (2000) της εμπειρογνώμονος του Icomos που είχε αποσταλεί στην Κέρκυρα, με το αιτιολογικό ότι υπάρχουν σχετικά μνημεία στην περιοχή που βρίσκονται ήδη στον κατάλογο της Unesco (Dubrovnik, Trogir), τη μη υποβολή του νέου και πληρέστερου φακέλου που είχε επεξεργαστεί η ίδια ομάδα εργασίας του ΤΕΕ - Τμήματος Κέρκυρας το 2002, λόγω του ότι δεν συνοδευόταν από Σχέδιο Διαχείρισης, απαίτηση που είχε μόλις ενταχθεί στις προδιαγραφές της Unesco, την αδυναμία σύνταξης του αναγκαίου Σχεδίου Διαχείρισης λόγω έλλειψης σχετικής εμπειρίας –και όχι μόνον– από τα ελληνικά δεδομένα.

Σε όλες αυτές τις δυσκολίες δεν

είναι υπερβολή να θεωρηθεί ότι η πίστη και εμμονή στην ιδέα και η συγκροτημένη αντιμετώπιση του εκάστοτε προβλήματος από πλευράς όλων των διοικήσεων του ΤΕΕ - Τμήματος Κέρκυρας ήταν πάντα το κλειδί για το ξεπέρασμα του εμποδίου. Εκτός από την αρχική, υπήρξαν ιδιαίτερα καθοριστικές για την προώθηση της υπόθεσης οι πρωτοβουλίες:

- Της οργάνωσης σε συνεργασία

με το *Ελληνικό Τμήμα του Icomos και το Δήμο Κερκυραίων, το 2002, διεθνούς συνεδρίου στην Κέρκυρα με θέμα: «Προστασία και ανάπτυξη των ιστορικών πόλεων τον 21ο αιώνα» στο οποίο συμμετείχαν πολλά μέλη του διεθνούς Icomos, των επιτροπών της Unesco, του Κέντρου Παγκόσμιας Κληρονομιάς και άλλων σχετικών φορέων που είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν την Παλιά Πόλη της Κέρκυρας από κοντά και*

να αποκτήσουν ίδια αντίληψη του χώρου.

- Του εμπλουτισμού της αρχικής πρότασης με κείμενα επιστημόνων διαφόρων ειδικοτήτων (ιστορικοί, αρχαιολόγοι), ως ειδικών συνεργατών.

- Της συγκρότησης ομάδας εργασίας δύο αρχιτεκτόνων με εξειδικευμένη εμπειρία (**Μαίρη Μητροπία, Λεωνίδας Στανέλλος**), με αντικείμενο την κατάρτιση του Σχεδίου

Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς

συμβολή του ΤΕΕ

Διαχείρισης της Παλιάς Πόλης Κέρκυρας και της διοργάνωσης της παρουσίασής του στην τοπική κοινωνία, με δεδομένο ότι το σύνολο των σχετικών δαπανών καλυπτόταν από τον προϋπολογισμό του Τμήματος.

Οι τρεις αυτές καίριες πρωτοβουλίες, σε συνδυασμό με την ευρύτερη ακτινοβολία και το κύρος που προσέδιδε η συμμετοχή του ΤΕΕ στην προώθηση της υπόθεσης, ήταν οι βασικές καθοριστικές κινή-

σεις για την κατάληξη στο επιτυχές αποτέλεσμα. Δεν πρέπει να παραλειφθεί η συμμετοχή του ΤΕΕ - Τμήματος Κέρκυρας, ειδικά το τελευταίο διάστημα, σε σειρά σχετικών συσκέψεων, διμερών επαφών, γνωμοδοτήσεων και κυρίως η συμμετοχή του προέδρου της Διοικούσας, του **Νίκου Σπίγγου**, στην Αντιπροσωπεία της Κέρκυρας στη Νέα Ζηλανδία, προκειμένου να ενισχύσει με την παρουσία του τις επιτόπου ε-

παφές και να παρακολουθήσει από κοντά την οριστική κατάληξη της αρχικής πρωτοβουλίας.

Επιβεβαιώνοντας με τα πιο πάνω την καθοριστική συμβολή του ΤΕΕ - Τμήματος Κέρκυρας στην εξέλιξη της υπόθεσης της Unesco για την Κέρκυρα δεν πρέπει να αγνοηθεί ότι μία τόσο σοβαρή υπόθεση για το μέλλον του τόπου δεν μπορούσε να ευοδωθεί, παρά μόνον αν συγκεντρωνε την ευρύτερη δυνατόν τοπι-

κή συναίνεση και αποδοχή.

Πράγματι ο Δήμος Κερκυραίων, με όλες τις Δημοτικές Αρχές που εναλλάχτηκαν μέσα στα εννιά αυτά χρόνια (**Χρ. Σαρλής, Γ. Τρεπεκλής, Σ. Μικάλεφ**), αναγνώριζε σταθερά την αξία του εγχειρήματος και το πρότασε στις επιλογές του. Εξάλλου, η τελική επεξεργασία όλων των στοιχείων του φακέλου της υποψηφιότητας και η προσαρμογή τους στις πρόσφατες προδιαγραφές της Unesco έγινε από το Γραφείο Παλιάς Πόλης του Δήμου Κερκυραίων και την αρχιτέκτονα Μαίρη Μητροπιά, που ως μέλος των ομάδων εργασίας του ΤΕΕ είχε τη συνολική εικόνα.

Η πολιτική εκπροσώπηση της Κέρκυρας ήταν, συνολικά και για όλο το χρονικό διάστημα, αρωγός στην προώθηση της ενταξιακής πορείας και θα ήταν άδικο να μην επισημανθεί, στο πλαίσιο της παρούσας καταγραφής, η συστηματική σχετική δραστηριότητα του βουλευτή **Νίκου Δένδια** και οι πολυεπίπεδες επικοινωνιακές του πρωτοβουλίες, που βοήθησαν σημαντικά.

Καταγράφεται τελευταία, αλλά είναι μάλλον η σπουδαιότερη, η συμβολή ενός ανθρώπου που κατά την τελευταία τριετία (2005-07) έγινε η «ψυχή» των διαδικασιών προώθησης της υποψηφιότητας της Κέρκυρας. Πρόκειται για τον Μόνιμο Εκπρόσωπο της Ελλάδας στην Unesco, πρέσβη **Γ. Αναστασόπουλο**, ο οποίος με τη θέρμη και το κύρος της προσωπικότητάς του συντόνισε ουσιαστικά και με ιδιαίτερα συστηματικό τρόπο τους πολλούς εμπλεκόμενους στην όλη διαδικασία και κυρίως κατάφερε να ενεργοποιήσει σε ταχύτατους ρυθμούς ανταπόκρισης το Υπουργείο Πολιτισμού που είχε αρμοδίως την ευθύνη. Η πόλη της Κέρκυρας για την ένταξή της στην Unesco οφείλει μεγάλο ποσοστό της επιτυχίας στην επιλογή του Γ. Αναστασόπουλου να τη στηρίξει με όλες του τις δυνάμεις.

Το σχέδιο διαχείρισης

Σημαντικό στοιχείο του φακέλου της υποψηφιότητας της Κέρκυρας, το οποίο καθόρισε τη θετική εξέλιξη, υπήρξε το Σχέδιο Διαχείρισης 2006-12 που συνόδευε την πρόταση. Δεν είναι τυχαίο ότι η απόφαση ένταξης αναφέρεται στις δεσμεύσεις για δράσεις αναβάθμισης που το Σχέδιο Διαχείρισης προβλέπει. Η μεθοδολογία του Σχεδίου Διαχείρισης αποτελεί προσέγγιση πρωτότυπη, τουλάχιστον για τον ελληνικό χώρο, και ως εκ τούτου παρουσιάζει ένα ειδικό ενδιαφέρον.

Το Σχέδιο Διαχείρισης 2006-2012 της Παλιάς Πόλης, αποτελεί ένα συντονισμένο πρόγραμμα δράσης όλων των εμπλεκόμενων φορέων και οργανισμών, με στόχο την προστασία των μνημειακών πολιτιστικών αξιών και την εξισορρόπησή τους με τις ανάγκες της σύγχρονης πόλης. Καταγράφει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη πληρότητα, το σύνολο των προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα η Παλιά Πόλη. Αξιοποιεί για το σκοπό αυτό υπάρχουσες καταγραφές, διερευνήσεις, μελέτες, όλη την τοπική εμπειρία από την καθημερινή ζωή της πόλης. Εντοπίζει με αυτόν τον τρόπο 32 ζητήματα, χωρισμένα σε πέντε (5) κατηγορίες, που επηρεάζουν τη λειτουργία και εξέλιξη της πόλης, και για το καθένα από αυτά αναλύει τα δεδομένα. Προδιαγράφει την αντιμετώπιση, καταλήγοντας σε συγκεκριμένο στόχο. Ενδεικτικά:

- *Διοίκηση: συγκρότηση οργανωτικού σχήματος εφαρμογής του Σχεδίου.*
- *Χρηματοδότηση: για τη λειτουργία του Διοικητικού Σχήματος και την υλοποίηση των δράσεων.*

για του Διοικητικού Σχήματος και για την υλοποίηση των δράσεων.

- *Διαχείριση των κινδύνων, που αντιμετωπίζει η πόλη σε όλα τα επίπεδα, φυσικές καταστροφές, αλλά και από την ίδια της τη λειτουργία.*

- *Εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου προστασίας και θεσμοθέτηση νέου, εξειδικευμένου πολεοδομικού σχεδίου, με καθορισμό χρήσεων γης.*

- *Διευκόλυνση των ιδιοκτητών των ακινήτων για να αποκτήσουν τα ιστορικά κτίρια κανονισμό λειτουργίας.*

- *Προδιαγραφές για αποκαταστάσεις ιστορικών κτιρίων, δόκιμες τεχνικές και υλικά.*

- *Αναζήτηση τρόπων οικονομικής ενίσχυσης των ιδιωτών για έργα αποκατάστασης των κτιρίων, σύμφωνα με τις θετικές προδιαγραφές.*

- *Βελτίωση και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος, μέσα και γύρω από την πόλη.*

- *Επεμβάσεις αποκατάστασης και ανάδειξης των δύο Φρουριών, αλλά και του συνόλου των υπαρχόντων περιμετρικών οχυρωματικών έργων.*

- *Βελτίωση της εικόνας του δημόσιου χώρου.*

- *Απόδοση προτεραιότητας στην επίλυση των κυκλοφοριακών προβλημάτων και κυρίως στο πρόβλημα της στάθμευσης (παράκαμψη της πόλης, αποκέντρωση των δημόσιων υπηρεσιών, ενίσχυση των δημόσιων συγκοινωνιών, επέκταση των πεζοδρομήσεων, αποθάρρυνση της χρήσης αυτοκινήτου από τους μόνιμους κάτοικους, απομάκρυνση των τουριστικών λεωφορείων από*

το κέντρο της πόλης).

- *Προδιαγραφές για τις σύγχρονες αναπτυξιακές επεμβάσεις*

- *Ενεργοποίηση της τοπικής κοινωνίας σε συμμετοχή και αποδοχή.*

- *Διάχυση των πληροφοριών για την πόλη, με χρήση σύγχρονων τεχνολογιών για τη συγκρότηση βάσεων δεδομένων.*

- *Επιτοπεία της εξέλιξης της πόλης.*

- *Εκπαιδευτικά προγράμματα σε όλες τις βαθμίδες.*

- *Διεύρυνση της τουριστικής αγοράς, διαχείριση των επισκεπτών και διάχυσή τους στην πόλη, αύξηση των παροχών και των διευκολύνσεων προς τους επισκέπτες.*

Για την αντιμετώπιση των καταγεγραμμένων ζητημάτων προγραμματίζονται 76 Δράσεις, που στο Σχέδιο Διαχείρισης περιγράφονται αναλυτικά και διαμορφώνουν ένα σαφές πρόγραμμα, χρονολογημένο ένα προς ένα και κοστολογημένο. Εκτός από τις δράσεις που δεν χαρακτηρίζονται ως «συνεχιζόμενες», οι άλλες είναι είτε βραχυπρόθεσμες (ως 2 χρόνια), είτε μεσοπρόθεσμες (ως 6 χρόνια), είτε μακροπρόθεσμες (ως 10 χρόνια ή και περισσότερα).

Οι φορείς που εμπλέκονται στην υλοποίηση των δράσεων είναι πολλοί και με διαφορετικά χαρακτηριστικά: κρατικές υπηρεσίες, Τοπική Αυτοδιοίκηση πρώτου και δεύτερου βαθμού, δημόσιοι οργανισμοί. Η επιτυχία στην εφαρμογή του Σχεδίου εξαρτάται κυρίως από το σωστό συντονισμό και την ενεργοποίηση των εμπλεκόμενων φορέων.

Αντίκτυπος στην τοπική κοινωνία

Για την τοπική πραγματικότητα η εφαρμογή του Σχεδίου Διαχείρισης είναι το άμεσο ζητούμενο. Η συγκρότηση του φορέα που θα αναλάβει την αποτελεσματική διαχείριση της Παλιάς Πόλης και την εφαρμογή των προβλέψεων του έχει συγκεντρώσει τον έντονο προβληματισμό τόσο του Δήμου, όσο και άλλων τοπικών φορέων. Το φυσικό αντικείμενο των 76 Δράσεων που χρειάζεται να υλοποιηθεί συντονισμένα ο Φορέας, στο πλαίσιο της εξαετίας, με περιεχόμενο: διαχειριστικό - εποπτικό (30 Δράσεις), μελετητικό (19 Δράσεις), εκτέλεσης έργου (27 Δράσεις) και συνολικού προϋπολογισμού 45-50 εκ. ευρώ, προδιαγράφει εξαρχής μια πολύ σοβαρή αντιμετώπιση.

Έχει γίνει σαφές ότι ένα εγχείρημα αυτής της κλίμακας για να είναι αποτελεσματικό πρέπει να συγκεντρώνει μία πλατιά συστράτευση δυνάμεων, να αξιοποιεί την υπάρχουσα τοπική εμπειρία και ανθρώπινο δυναμικό, να ενισχυθεί με ότι καλύτερο διαθέτει σήμερα η ελεύθερη αγορά σε εξειδικευμένο επιστημονικό δυναμικό, να έχει οπωσδήποτε την ενεργό στήριξη του κράτους σε οικονομικό και διοικητικό επίπεδο.

Αυτό για την εποχή μας είναι μια πρόκληση. Για τους μηχανισμούς εποπτείας της Unesco μια απαίτηση και δέσμευση. Για το μέλλον της Παλιάς Πόλης, κατ' επέκταση για τους κατοίκους της, μία διαφιλόνικη ανάγκη.